

A SCIENTIFIC AND PHILOSOPHIC CORRESPONDANCE
BETWEEN AZİZ EFENDİ, THE AMBASSADOR TO
PRUSSIA, AND THE GERMAN ORIEN-
TALIST FRIEDRICH VON DIEZ
(1797)

By ERCÜMEND KURAN, PH. D.
(Middle East Technical University)

SUMMARY

Under the Sultans Mehemmed II and Suleyman the Magnificent, the Ottoman scholars and thinkers were familiar of the scientific achievements in Western World. But from the middle of the XVI th Century on, Ottoman scholarship sank deeply in Muslim Scholastic. Nevertheless some scholars of the XVII th Century, as Kâtip Çelebi and Hezarfen Hüseyin Efendi, realised the importance of Western science and knowledge.

Ali Aziz Efendi (d. 29 October 1798 at Berlin), the Ottoman resident ambassador sent in 1797 to Prussia, was the first Turkish thinker to get in touch with Western thought. The correspondance exchanged between Ali Aziz Efendi and the German orientalist Friedrich von Diez, found by the Author in Westdeutsche Bibliothek, Marburg/Lahn (Orientalische Abteilung, Ms Diez A quart 129) throws light on it. At the beginning, von Diez aimed only in receiving explanation about linguistic problems. But later, he asked Ali Aziz Efendi some questions concerning philosophic and scientific matters. This were on the nature of the sun, the gender of the things, the relation of the electricity to the lightning, etc... The Ottoman ambassador answered in a booklet, which is unfortunately lost. Meanwhile it is possible to have some ideas on it from von Diez's critics. This clearly shows us that the Ottoman thinker had almost no ideas on the experimental sciences and the rational philosophy of "the Enlightenment".

The Western thought has to penetrate Ottoman Empire in the XIX th Century.

قهرن غیبی همه اشیا ز وجود حق بوجود اولیای حق بوسیله
قان و دودلی و قان و قانی برقرار میسوزند شاید ذکویت و آیه
ضبطه و بجه حسابان اوله نور و الله عظیم اشیا ملک جعفری بلام
و این غنچه فرجه در هر سوان و لغت

اشیا به ارکان و بنسبت المونی بر برینه عیوب و لطیف
بوقایع در عوزاب با این و قابه خرافه و لوب و لوب
جهره اظه وقت به قائم و متن احتیاجیه و عونه مان و در بنی اجون
صورتی و زودود بین نرات و لیبی و صوراگر بر مودون
اجله نایب و لیبیه برشی همان و طار تا جی موجود و زاین کون
اگر باقی حواله جامع غنچه ز اینت دینی و لغت در لغت
و آنغ ضیق و طوالبه و یکی و فی و لطف سادی و لغت
آتشک حرا به هم طریقی و طوالبه آتش همی در کار و ز این
هر دینی بریند آفت و لیبی و اگر اگر که آتشک بر لیبی
قادر ایله آفت بر لطف مستند و مود و مودم بند مود
بس بوی جفت زین و وجه موافق که در زین و زینه ای لغت
طوالبه و زودود و همه کج اشیا همان بر ایضا و لوب
کود را دن و بجه همه بینت و موافق و صند و لطف در
و حی اوله همین اشیا عظیم اوله ما از بی صورتی و آیه
آیه نه ایر و کنی در این بر لیبی و ارکان و لیبی
شیخ آخوندزاده بر مود و بجه کونده لوب و لیبی اشیا
ایضا که نظر و لطف کج کد بنا صورا زینات و مودون
عبادت طوب بر مودون و بر برینه استخراج و بر برینه
حسابه سنبلاتی و لطفه در اشیه و کلک و لیبی اشیا
ایضا لطف و لیبی سنبله جمد سنبله آخوندزاده لیبی
آیا اشیا اشیا و لیبیه و این غنچه از که جعفری
صند دینی و لوب بر مود اوله بر لیبی اشیا که
اوله دین ذات اشیا و لیبی اشیا و لیبی اشیا
اوله دین خدای بریز اگر اشیا اشیا لوب و لیبی اشیا
در لکن ایضا که لوب و لیبی اشیا و لیبی اشیا
بار خسته لطف و لیبی اشیا و لیبی اشیا
و اگر الله و لیبی اشیا و لیبی اشیا

بیت اول بر فاضل اول و اگر اول فاضل اول فاضل اول فاضل اول فاضل
ثانی محمد بن علی در فاضل اول فاضل اول فاضل اول فاضل اول فاضل
ثالث اول فاضل اول فاضل اول فاضل اول فاضل اول فاضل اول فاضل
رابع اول فاضل اول فاضل اول فاضل اول فاضل اول فاضل اول فاضل
و این فاضل اول فاضل اول فاضل اول فاضل اول فاضل اول فاضل اول فاضل

این کتاب در سال ۱۳۰۰ هجری قمری در
سال ۱۳۰۰ هجری قمری در
ویرستان ساخته شده است

دوست حجت حضرت

سافرت و خستگت و ضرورتی خصصاً صحت چشمتان چند هفته دنا برو کار اخره
 منتظر اولاد ایوب جواب نامد مزایه تأخیر اونددم حالا فریکو رساله کروی او قود قدحکوه
 خاطر سه نه خلود ایدردر بروجه کستاقی عیان ایله لم جمله دن مقدم بنم
 سؤال فرسه براد اولدونی بر جوب اولد رساله ده بولادم بوندن ماعدا منفرعون ایله
 جسمه اولنا جفته نامح اولم زهر اسزک کرم ذات و مکلام صفایکون لایق کدر که بونک
 بوسنله براصه اولنه ترجمان البته اظهار جده و غیرته مباحثه قلدو اما اهل دانش
 او نایوب علوم و معارف اسم و جسمی بلتر ایکن کارکر اولادو نه سنک ناکملکنند ادراک
 نه مناسب الفاظی ادا اندز بواجلدن رساله مذکوره ده راجله و ایچیو صایر اکسک
 و مخالفت و الفاظ کثیر دروهم دعواق برهان ~~حفظه~~ عیان ایله اثبات اولادز
 فی الجمله لسان مدد بوح و ماده فتح اولد و ضندن ناشی حکما بوناندن قلله کتاب
 او قومان المکرم فیلسفت و فیزیک علمی رو میجه ده سولینه مزه افرنجیون تحریر اراق مطالع
 اتمینجه بولمک علم و معرفت متعلق ماده لر فریکوده یازله مزشته که سلم علمی مجرد
 اندک زیان و دفاتر واسطه سوا یله فهم اولند

رساله مرقومه درج اولنا ماده لر برر برر دیو بیات ممکن کدر همان بعضی

استخراج ایتم

نه کوفته یرا که افلاطون فیلسفت لفظی پیدا اندز فیلسفت دیدلکر علمی ایجاد اتمد
 افنطون دو نهادن موجود الجسم معصوم الاسم کبی علم مذکوره دنیاده معاصم ایدر
 یک نه انیت کرک عقل کامل دیرزاید

فیلسفت ایله حکمتش فرق و اریهات مباحثه کلامیه در حکمتک معناسی جوقد برابوم
 و لکن حکمتک فهو الریه لکن لفظی بر لسانه اکسک کدر بلکه حکمت و فیلسفت لفظی
 ه غیر هادن یکسنه صاحب و فرق ~~مطلق~~ اولق میسر مردن عرفا عرب بر برنه
 خاطر او انجه دیو فیلسفت لفظی لسانه اطوار اندلر

تقسیم علوم اختیاری جزئی اولان یرشور در علوم بشر اوسون ویا اوترو یا الاشر اولسن
 بر پایه هرمننت کمنوا از غم اوزده در اما عادت انسان نه تعجب ایسه حقیقت بودر
 که عند اللد علم واحد در

سنواته ویا رواق و شایسته دید کلر من بهیله انجور یونان و رومی ماییننده
اولوب فرنگستانه صایلم اولدو هر ملتک من جیدر حسابست و وضع منفرد
تر و مذهب احکام و همیه درک برا این عقیده ایله در قلمن غایت کوچ کلور
منه ایله سزه و ستمز با صمیه نه ویر رسکز بتیاده کتور ممت رجا اولنور
تیا دکرکز مجرد کولکلزده اولسون عزلت و فراغتم صمد مقتضا سخته یرک ایچنده
سز قلان حبوبات کیو عالمده ناسورق و بلشتر اولدو ارزو و محظوظم در
دیج ما بییلمز مرنده جارد اولان کفت و کولکل عمله سن غیر پیر کوش ایده
فایده وار هانه صاع و وار اولدو

بهت فون جیسر

احقر جیسر

۱۷۹۷۰

IV